

UNSEVER

**SÖZLEŞME GÖRÜŞMELERİ SIRASINDA KUSURLU DAVRANIŞTAN
DOĞAN SORUMLULUK**

(Culpa in Contrahendo Sorumluluğu)

Av. S. Elif ALTAŞ

SÖZLEŞME GÖRÜŞMELERİ SIRASINDA KUSURLU DAVRANIŞTAN DOĞAN SORUMLULUK

(Culpa in Contrahendo Sorumluluğu)

1. TANIM

Sözleşme görüşmelerinden doğan sorumluluk kavramı, dürüstlük ve hakkaniyet ilkeleri gereği, bir sözleşme veya buna benzer durumlardaki görüşmelerde söz konusu olan özen yükümlülüğünün ihlal edilmesi sonucu ortaya çıkar.¹

Culpa in contrahendo, sözleşmenin kurulmasından önce, henüz taraflar arasındaki görüşmeler safhasında tarafların kusurlu davranışlarıyla birbirlerine verdikleri zararlardan doğan sorumluluk olarak tanımlanmaktadır.

Bir sözleşmenin görüşülmeye başlanması ile taraflar arasında bir hukuki ilişki kurulmuş olur ve sözleşme müzakerelerine girişen taraflar dürüstlük kuralına uymakla yükümlüdürler. Bu yükümlülük sözleşmenin yapılması hususunda ciddi bir niyetle görüşmelere katılmayı ve bu doğrultuda hareket etmeyi gerekli kılar.²

Akit bir anda kurulup meydana gelen bir hukuki işlem değil, bir süreçtir. Akit kurulmadan önce taraflar arasında akdin içeriği, şartları, tarafların hak ve yükümlülükleri konularında görüşmeler yapılmaktadır. Görüşmelerin başlaması ile birlikte taraflar arasında bir güven ilişkisi kurulmuş olmaktadır ve bu güven ilişkisi Medeni Kanun'un 2/1 maddesinde düzenlenen dürüstlük kuralına dayanmaktadır.³

2. CULPA IN CONTRAHENDO SORUMLULUĞUNUN İÇERİĞİ

Taraflar arasında bir sözleşmeyi kurabilmek için temasa geçilmesi ile yani görüşmelerin başlaması ile bir hukuki ilişki kurulmuş olur. Oluşan hukuki ilişki nedeni ile (sözleşme görüşmeleri) tarafların birbirlerine karşı yükümlülükleri ve bu yükümlülükler bağlamında sorumlulukları ortaya çıkar.⁴

Culpa in contrahendo sorumluluğu genel hatlarıyla aşağıdaki hususları kapsar⁵:

- a) Görüşmeler sırasında dürüst davranma yükümlülüğü,
- b) Görüşmeler sırasında tarafların birbirlerini gerçeğe uygun olarak aydınlatma yükümlülüğü,

¹ Oğuztürk Kalkan Burcu, Güven Sorumluluğu, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2008, s.91 vd.

² Dinar Cem, Niyet Mektubunun Hukuki Niteliği ve Bağlayıcılığı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2008, s.106 vd.

³ İnal Tamer, Borca Aykırılık ve Sonuçları, Kazancı, İstanbul, 2004, s. 22.

⁴ Gezder Ümit, Türk/İsviçre Hukukunda Culpa in Contrahendo Sorumluluğu, Beta, İstanbul, 2009, s.40 vd.

⁵ Dinar Cem, a.g.e., s.106 vd.; İnal Tamer, a.g.e., s.22

- c) Sözleşmenin yapılması veya şartlarının belirlenmesi kararına etki edecek konularda aldatıcı davranışta bulunmama yükümlülüğü,
- d) Gerekli bilgileri karşı tarafa verme yükümlülüğü,
- e) Yanlış bilgi vermeme yükümlülüğü,
- f) Karşı tarafın bilmesi gereken hususları açıklamakta kusurlu davranmama yükümlülüğü,
- g) Karşı tarafın şahsını ve malını zarardan koruyucu önlemler alma ve bu konuda gerekli özeni gösterme yükümlülüğü.

3. CULPA IN CONTRAHENDO SORUMLULUĞUNUN HUKUKİ KAYNAĞI

Culpa in contrahendo sorumluluğunun hukuki kaynağının tartışmalı olduğu görülmektedir. Bu sorumluluk halini sözleşme sorumluluğundan ayıran nokta, taraflar arasında henüz bir sözleşme ilişkisinin kurulmamış olmasıdır. Haksız fiil sorumluluğundan ayıran nokta ise, taraflar arasında sözleşme görüşmelerine girişmekle somutlaşan bir taraflar arası işlem temasının başlamış bulunmasıdır. Bu bakımdan “culpa in contrahendo” sorumluluğu, borçlar hukuku sistemimizin klasik sorumluluk türlerinin dışında kalan bir sorumluluk hali olarak belirtilmekte ve bu durum, söz konusu sorumluluğun kaynağının, farklı kurum ve esaslar çerçevesinde açıklanmasını beraberinde getirmektedir.⁶

Bu nedenle aşağıda genel olarak “borca aykırılık” ve ardından “güven esası” üzerinde durulacaktır:

2. 1. Borca Aykırılık Olarak Değerlendirilmesi

Medeni Kanun madde 2 uyarınca dürüstlük kuralı, bir akdin görüşmesine başlayan taraflara bir takım yükümlülükler yükler. Bir taraf bu yükümlülükler aykırı davranarak açıklaması gereken noktaları açıklamama, yanlış bilgi verme, gereken dikkati göstermeme, akit yapma niyeti olmaksızın müzakereye girme gibi nedenlerle karşı tarafın zarara uğramasına neden olursa bu zararın tazmin edilmesi gerekir.

Bir akdin müzakeresine girişenler arasında ihlal edilmemesi gereken bir hukuki ilişki gelişir ve bu ilişki taraflara dürüstlük kuralı uyarınca bazı yükümlülükler yükler. Kusuru ile bu ilişkiyi ihlal eden tarafın bu davranışı mevcut bir hukuki ilişkinin ihlali niteliğinde olması dolayısıyla borca aykırılık teşkil eder. Bu halde Borçlar Kanunu'nun 96 vd. maddeleri uygulanır.⁷

2. 2. Güven Esası⁸

i. Güven Sorumluluğu

⁶ Demircioğlu Huriye Reyhan, Güven Esası Uyarınca Sözleşme Görüşmelerindeki Kusurlu Davranıştan Doğan Sorumluluk (Culpa in Contrahendo Sorumluluğu), Yetkin, Ankara, 2009, s.41 vd.

⁷ Oğuzman Kemal, Öz Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2006, s.324 vd.

⁸ Demircioğlu a.g.e., s.72 vd.

Doktrinde güven sorumluluğunun culpa in contrahendo sorumluluğunun genel şekli olarak tanımlandığı görülmektedir.

ii. Güven Sorumluluğu ve Culpa in Contrahendo Sorumluluğu

Günümüzde culpa in contrahendo sorumluluğunun temeli örf ve adet hukukunda doğan “güven ilkesi”dir.⁹

Culpa in contrahendo güven teorisinden oluşturulmuş bir kavramdır. Aralarında belli bir ölçüde güven ilişkisi kurulmuş bulunan kişiler arasında bu güven ilişkisine dayanan beklentilerinin yani haklı güvenlerinin boşa çıkarılmaması yükümlülüğü de doğar.

Sözleşme öncesi görüşmeler sonrasında zarara uğrayan kişinin boşa çıkarılan güveni, taraflar arasında kurulmuş geçerli bir sözleşmeden doğan güven kadar yoğun olmasa da, söz konusu güven haksız fiil hukukundaki soyut ve varsayımsal güvenin de üzerindedir.

Culpa in contrahendo sorumluluğunun hukuki kaynağı konusundaki kanun boşluğu hakimın yarattığı hukuk olan içtihatlar ile çözümlenmektedir.

4. CULPA IN CONTRAHENDO SORUMLULUĞUNUN ŞARTLARI

Culpa in contrahendo sorumluluğu haksız fiil sorumluluğundan veya sözleşmeden doğan sorumluluktan bağımsız olarak salt “güven” ilkesinin ihlaline dayanan bir sorumluluktur. Bu sorumluluğa gidilebilmesi için aşağıdaki şartların oluşmuş olması aranmaktadır:

3. 1. Culpa in Contrahendo Sorumluluğunun Özel Şartları¹⁰

i. Güven Konusunun Varlığı

Güven konusu belirli bir insan davranışından, bir kişinin sözlü ya da yazılı açıklamalarından kaynaklanır. Muhtemel bir sözleşmenin tarafı olmak yani sözleşme görüşmecisi olmak güven konusu oluşturan bir insan davranışıdır. Güven konusu hâlihazırda mevcut, hukuken mümkün bir duruma ilişkin olmalı, güvenen kişi bundan haberdar olmalı ve buna uygun biçimde hareket etmiş olmalıdır.

ii. Güven Konusunun Korunmaya Değer Olması

Güven konusu oluşturan insan davranışının normatif olarak korunmaya değer bir davranış olması gerekir. MK madde 2 uyarınca, kişiler haklarını kullanırken

⁹ Dinar, a.g.e., s.107 vd.

¹⁰ Demircioğlu a.g.e., s.178 vd.

ve borçlarını yerine getirirken dürüst davranmakla yükümlüdür ve güvenen tarafın iyiniyetinin korunması esastır.¹¹

Sözleşme kuruluşunun gerçekleşmediği durumlarda culpa in contrahendo sorumluluğu, “kesinlikle ya da en azından muhtemelen bir sözleşme kurulacağına” olan haklı güveni korumaktadır.¹²

iii. Güvenin İhlal Edilmiş Olması

Taraflar arasında sözleşme müzakerelerine başlanması ile kurulan güvenin ihlal edilmiş olması, gerektirdiği özenle davranılmamış olması gerekir.

3. 2. Culpa in Contrahendo Sorumluluğunun Genel Şartları¹³

i. Zarar

Şahıs ya da malvarlığında meydana gelen bir eksilmenin söz konusu olması gerekmektedir. Sözleşme görüşmesi yapmak için yapılan harcamalar (yol, konaklama, belge hazırlığı, noter vs. masraflar) bu bağlamda maddi zarar kalemleridir.

ii. Kusur

Sözleşme görüşmelerin dürüstlük kuralına ve güven ilkesine aykırı beyanlarda bulunulmasıdır.

iii. İlliyet Bağı

Sözleşme öncesi yükümlülüğü ihlal eden davranış ile oluşan zarar arasında doğal ve uygun bir illiyet bağı olması gerekir. Doğal illiyet bağı, genel hayat tecrübesine ve olayların olağan akışına göre oluşan sonucun ortaya çıkması için uygun olmasıdır.¹⁴

5. TAZMİNAT

Culpa in contrahendo sorumluluğunun kaynağını MK 2 dürüstlük kuralı ve güven ilkesi olması nedeniyle bu sorumluluk “sui generis” bir sorumluluk şeklindedir. Bu nedenle tazminatın türünün ve kapsamının da bu bağlamda değerlendirilmesinin gerektiği belirtilmektedir.¹⁵

¹¹ Medeni Kanun 3. madde : “Kanunun iyiniyete hukuki bir sonuç bağladığı durumlarda, asıl olan iyiniyetin varlığıdır. ...”

¹² Gezder, a.g.e., s. 136.

¹³ Demircioğlu a.g.e., s.246 vd.

¹⁴ Gezder, a.g.e., s.126 vd.--

¹⁵ Gezder, a.g.e., s.189 vd.

Culpa in contrahendo sorumluluğunu doğuran olay sözleşmenin yapılamamış olması ise, bu halde bir tarafın diğer tarafın davranışlarına güvenerek yaptığı ve fakat sonradan faydasız yapıldığı ortaya çıkan harcamaların tazmini söz konusu olacaktır.¹⁶

5. 1. Menfi Zararın Tazmini

Culpa in contrahendo sorumluluğunda kural olanın “menfi zarar”ların tazmini olduğu doktrinde ve İsviçre Federal Mahkemesi kararlarında yaygın olarak belirtilmektedir. Buna gerekçe ise, uğranılan zararın bir güven zararı olması ve Borçlar Kanunu 26/1 ve 39/1’deki somut culpa in contrahendo sorumluluklarında menfi zararın tazmin edilmesine ilişkin hükümlerin kıyasen uygulanmasıdır. Yükümlülük ihlali olmasaydı yapılan masraflar faydasız olmayacaktı. Bu nedenle tazmini gereken zarar kaleminin faydasız masraflar olduğu belirtilmektedir.¹⁷

Menfi zararda amaç karşı tarafın zarar görmeden önceki parasal duruma getirilmesidir. Burada talep edilebilecek zarar kalemleri şunlardır¹⁸:

- i. Sözleşmenin yapılmasına ilişkin, sözleşmenin kurulması için, yapılan harcamalar; harçlar, posta giderleri, noter ücreti vs.
- ii. İşin görülmesi için yapılan giderler; malın konulması için yer kiralanması, konaklama, yol giderleri vs.
- iii. Sözleşmenin kuruluşuna güven nedeni ile kaçırılan iş tekliflerinden kaybedilen kar
- iv. Söz konusu sözleşme kurulmadığı için başka bir sözleşmenin yerine getirilmemesi nedeniyle uğranılan zarar
- v. Dava masrafları,

5. 2. Müspet Zararın Tazmini

Culpa in contrahendo sorumluluğunda “müspet zarar”ların tazmininin istisnai olduğu, hakkaniyet gerektiriyorsa ve özellikle ağır kusur varsa müspet zararın talep edilebileceği belirtilmektedir.¹⁹

Müspet zarar bir sözleşmenin hiç ya da gereği gibi ifa edilmemesinden doğan zarardır. Müspet zarar kalemleri yoksun kalınan kar ve fiili zarar (malvarlığının aktifinin azalması)dır.

¹⁶ Gezder, a.g.e., s.191 vd.

¹⁷ Gezder, a.g.e., s.192.

¹⁸ Gezder, a.g.e., s.197.

¹⁹ Gezder, a.g.e., s.201.

6. SONUÇ

- 6.1. Culpa in contrahendo sorumluluğu klasik sorumluluk hallerinin dışında, kanunda net olarak belirlenmiş, hakimin yarattığı hukuk ile doldurulan bir sorumluluk halidir.
- 6.2. Bu sorumluluk halinin hukuki kaynağı “MK 2 – Dürüstlük Kuralı” ve güven ilkesidir.
- 6.3. Culpa in contrahendo sorumluluğunun doğması için sözleşme görüşmesine başlamış taraflar arasında bir güven konusu oluşmuş olmalı, güven konusu hukuken korunmaya değer olmalı ve bu güven ihlal edilmiş olmalıdır. Öte yandan genel ilkeler çerçevesinde zarar, kusur ve illiyet bağı gerekeceği de muhakkaktır.
- 6.4. Doktrinde ve yargı kararlarında culpa in contrahendo sorumluluğu nedeni ile kural olarak menfi zararların, istisnai olarak (ağır kusur varsa ve hakkaniyet gerektiriyorsa) müspet zararların istenebileceği görüşü hakimdir.